

MACHIAVELLIPRIJS 2002 JURYPAPPORT IVO OPSTELTEN

Een annus horribilis, een rampjaar voor de politieke communicatie, leek het soms. Een voorjaar waarin politieke reputaties werden geknakt, omdat ze hun kiezers niet wisten te bereiken. Een najaar met een kortstondig kabinet dat voor de slechtste performance ooit zorgde, door het interne gooi- en smijtwerk van de tweede regeringspartij. Wat deze vertoning betekend heeft voor het vertrouwen van de burgers in de overheid laat zich raden. Bij de verkiezingen op 22 januari aanstaande kan aan de hand van de opkomstcijfers de voorlopige schade worden opgemaakt.

Toch begon het jaar alleszins veelbelovend. De introductie van de euro, waaraan een jarenlange voorlichtingscampagne aan vooraf was gegaan, verliep niet alleen vlekkeloos, het leidde zelfs - zij het tijdelijk - tot een lichte euforie. Het veelbesproken kroonprinselijk huwelijk, dat plaats vond op 2 februari, verliep ook uit een oogpunt van communicatie - bijna - vlekkeloos. Bijna, want de chatsessie met het toekomstige paar moest na enkele ogenblikken al weer worden gestaakt. Maar toch, de Rijksvoorlichtingsdienst mocht tevreden zijn, Oranje kon weer jaren vooruit. Kort daarna ontbrandde de campagne voor twee opeenvolgende verkiezingen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen op 6 maart bleek uit de uitslagen dat de plaatselijke, gevestigde politieke elites in veel gemeenten bezig waren het contact met hun kiezers te verliezen. Hoe valt anders te verklaren, dat op zoveel plaatsen zoveel stemmen gingen naar soms inderhaast bijeengeraapte kandidaten van lokale en leefbare partijen?

De raadsverkiezingen zouden op de uitslagenavond nog een staartje krijgen. Tijdens het lijsttrekkersdebat zagen de lijsttrekkers voor de kamerverkiezingen van de twee grootste partijen hun reputatie op slag ernstig aangetast, omdat zij zich tijdens een tv-debat geen houding wisten te geven jegens hun nieuwe concurrent en kwelgeest Pim Fortuyn, die zojuist bij de stembus de macht in de havenstad had overgenomen. Een communicatieve blunder, met beide heren en hun partijen zou het tijdens de daarop volgende campagne niet meer goed komen.

Over die memorabele verkiezingscampagne van 2002 is al veel gezegd en geschreven. Hier slechts nog een enkele observatie. Het was de verkiezingsstrijd die de gevestigde politieke partijen door de vingers glipte, ze hadden nauwelijks nog greep op hun eigen campagne.

Opmerkelijk, zij het nog te weinig belicht, was ook de geringe creativiteit die het belangrijkste informatiemedium, de televisie, aan de dag heeft gelegd. Die kritiek geldt vooral de lijsttrekkersdebatten, die toch het communicatieve hoogtepunt van een verkiezingscampagne behoren te zijn. Wie ervoor kiest om vier, vijf, zes of zelfs zeven lijsttrekkers een tot anderhalf uur met elkaar achter een tafel te zetten, met twee of meer moderatoren die ook nog eens hun punt in de show willen maken, dan wel het debat onderbreekt door enkele de aandacht afleidende intermezzo's, neemt de kiezer niet serieus. Het veelbesproken en -bekritiseerde lijsttrekkersdebat op RTL 4, dat als pauzenummer was ingelast in de Soundmixshow, illustreert overigens wel het dilemma, waar politici en hun adviseurs in deze tijden voor staan. Hoever kunnen zij gaan met het zich lenen voor infotainment? Is de sandwichformule een onvermijdelijkheid geworden, nu vele kijkers zich niet meer laten bereiken met zogeheten kwaliteitsprogramma's? Of getuigt het van *dédain* voor de kiezer en voor het politieke bedrijf? Tijd voor bezinning op dit dilemma is er nauwelijks geweest, want over twee maanden moeten lijsttrekkers en programmamakers al weer aan de bak. We zijn benieuwd.

Niet dat het alles komen en kwel was met de communicatie. Zo waren er de internetsites die de aanstaande kiezer informeerden over de verschillende verkiezingsprogramma's en hen behulpzaam waren bij het maken van een keuze. Voor positieve vernieuwing zorgden Bridget Maasland en Katja Schuurman met het BNN-programma Lijst 0, een eerlijke poging om politiek op een onorthodoxe manier onder de aandacht te brengen van jongeren, voor wie het politieke bedrijf anders een ver-van-mijn-bed show is. Het programma had zelfs een vervolg kunnen krijgen, was Balkenendes kabinet niet gevallen. Maar alleen het plan al om de minister-president op vrijdag door beide dames te laten interviewen is iets om te overdenken. Is hiermee een nieuwe stijl van politieke communicatie geboren? En dan was er de communicator die boven alles en iedereen uitstak: Pim Fortuyn, de eerste onvervalste mediapoliticus. Nooit eerder in de Nederlandse politiek bracht een politicus in zo korte tijd zoveel teweeg. Zoveel staat wel vast: bij de uitverkiezing van de politicus van het jaar zal de parlementaire pers deze maal niet om zijn naam heen kunnen.

Het bestuur van de Stichting heeft overwogen of Pim Fortuyn om zijn communicatieve prestatie de Machiavelli Prijs voor dit jaar zou moeten worden toegekend - postuum en wel. Hier rees toch een probleem. Want Fortuyns communicatieve succes had wel een keerzijde. Zijn benadering van het vreemdelingenvraagstuk, hoe subtiel geformuleerd ook, is katalysator geworden voor een maatschappelijk klimaat in Nederland, waarin grote groepen allochtonen zich thans minder geaccepteerd voelen. Waar aan de ene kant een brug is geslagen naar een grote groep verweesde kiezers is aan de andere kant een toch al bestaande kloof ten opzichte van een niet minder grote groep verdiept. Pim Fortuyn zag blijkbaar zelf dat gevaar ook, en zei eens dat allochtonen zijn woorden verkeerd begrepen. Maar dan is er toch met het overbrengen van de boodschap iets lelijk mis gegaan. Was het zijn on-Nederlands agressieve debat- en campagnestijl die hier averechts heeft gewerkt?

Hoe dan ook, het bestuur geeft er, alles afwegend, de voorkeur aan de Machiavelli Prijs 2002 toe te kennen aan iemand wiens optreden verzoenend en stabiliserend heeft gewerkt toen de spanningen in die bewogen meidagen na de moord naar het kookpunt gingen. Een liberaal te Rotterdam, die met zijn optreden speciaal de complimenten kreeg in Socialisme en Democratie. Laten we het oordeel maar volgen van dit socialistische tijdschrift, dat in het juninummer een foto afdruckte van een stille tocht in Rotterdam, met de burgemeester aan het hoofd. In het onderschrift stelt de chroniqueur: 'Ivo Opstelten loodste Rotterdam langs een moord, een stille tocht, twee voetbalfinales en een begrafenis. De campagne was gestaakt en Opstelten was op zijn best: regentesk en heldhaftig. Zijn optreden maakte van de stille tocht een zaak van Rotterdam, niet iets van de Lijst Fortuyn. Opstelten was een zegen in het labiele Nederland.' Einde citaat. De burgemeester van Rotterdam demonstreerde in die bewogen week de betekenis van publiek leiderschap en openbaarheid in crisissituaties. Er was empathie, er was gevoel voor symboliek, het was goed.

Om die reden kent het bestuur van de Stichting Machiavelli, dat deze keer zelf als jury is opgetreden, de Machiavelli-prijs voor het jaar 2002 toe aan de burgemeester van Rotterdam, Ivo Opstelten.